

Staranje delavcev: posledice za varnost in zdravje pri delu – poročilo o raziskavi

V tem poročilu so obravnavana ključna vprašanja, povezana z varnostjo in zdravjem pri delu ter vzdržnim delom, z vidika staranja delavcev v EU.

Staranje delavcev: posledice za varnost in zdravje pri delu

Delavci v EU se starajo zaradi demografskih sprememb in družbeno-gospodarskega razvoja. V zadnjih letih se je zaradi velikih prizadevanj za zvišanje stopnje zaposlenosti oseb, starih od 55 do 64 let, upokojitvena starost v številnih državah članicah zvišala nad 65 let. To pomembno vpliva na raven varnosti in zdravja pri delu ter vzdržnost dela. Da bi delavci lahko delali ter ohranili fizično in duševno zdravje vse do upokojitve, je treba skrbeti za dobre delovne razmere, ustrezno ravnovesje med poklicnim in zasebnim življenjem, varnost zaposlitve in vseživljenjsko učenje¹. Zato je zelo pomembno, da razumemo in upoštevamo izzive, ki jih prinaša staranje delovne sile za področje varnosti in zdravja pri delu.

V tem poročilu so bile preučevane spremembe, ki se pojavljajo pri starajočih se delavcih, verjetni vplivi dela na zdravje in sposobnosti tekom celotne delovne dobe, njihove posledice za varnost in zdravje pri delu in vzdržno delo ter ukrepi na področju varnosti in zdravja pri delu, ki so potrebni za zmanjšanje škodljivih učinkov ter spodbujanje vzdržnega dela tekom celotne delovne dobe.

V poročilu se pojem „delovna sposobnost“ nanaša na posameznikove sposobnosti glede na zahteve njegovega dela. Zdravstveno in delovno sposobnost opredeljujejo številni dejavniki, na katere vplivajo najrazličnejši med seboj povezani dejavniki na delovnem mestu in izven njega. Med dejavniki, ki vplivajo na delovne razmere, so na primer kultura delovnega mesta ter nacionalne politike in službe na področju varnosti in zdravja pri delu.

Spremembe, povezane s starostjo in vpliv dela

V zvezi s spremembami, povezanimi s starostjo, in vplivom dela so bile sprejete naslednje **ključne ugotovitve**:

- Čeprav staranje spremljajo fiziološke spremembe, **sama starost ni najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na zdravstveno stanje in sposobnosti**. Ni nujno, da je staranje povezano z boleznimi, saj na zdravje pomembno vpliva tudi način življenja.
- Fizična moč in vzdržljivost sta lahko zelo odvisni od posameznika: starejši delavci so lahko močnejši od mlajših sodelavcev. Starejši delavci lahko s strategijami ter znanjem in veščinami, ki so jih pridobili z izkušnjami, pogosto **nadomestijo** izgubljeno delovno funkcionalno sposobnost.
- Nekaterne kognitivne sposobnosti se s starostjo zmanjšujejo. Vendar starejši delavci pogosto bolje presodijo okoliščine, bolje poznajo določeno delovno mesto, imajo večjo sposobnost logičnega razmišljanja in so bolj motivirani za učenje kot njihovi mlajši sodelavci. Poleg tega se ključni elementi kognitivnih sposobnosti na splošno opazno poslabšajo šele po 70. letu starosti.

- Starejši delavci imajo pogostejše kronične zdravstvene težave, vendar so številne obvladljive in ne vplivajo nujno na delovno uspešnost.
- Na zdravje starejših delavcev lahko vpliva dolgotrajna izpostavljenost nevarnostim v celotnem poklicnem življenju, posledice pa se lahko pokažejo šele veliko kasneje.

Na splošno **so starejši delavci za organizacije dragoceni**: pogosto imajo več izkušenj, znanja in spretnosti kot mlajši delavci, pogosto so bolj zanesljivi in predani, njihove stopnje fluktuacije in (kratkotrajne) odsotnosti z dela pa so pogosto redkejše.

V zvezi s posledicami prej omenjenih sprememb so bile sprejete naslednje **ključne ugotovitve**:

- V strategijah varnosti in zdravja pri delu bi bilo treba posebno pozornost nameniti **skupni izpostavljenosti** delavcev fizikalnim in kemijskim nevarnostim, ki vplivajo na vzdržnost dela. Dolgotrajna izpostavljenost zahtevnemu delu povečuje izgubo delovne sposobnosti.
- Pri starejših delavcih, ki delajo na fizično zahtevnih delovnih mestih, se lahko pogostejše razvijejo kostno-mišična obolenja ali kronična utrujenost. Vendar je verjetnost poškodbe v večji meri odvisna od delovne sposobnosti kot od starosti. Zato bi bilo potrebno **sposobnost delavcev za opravljanje določenega dela in povezano tveganje za kostno-mišična obolenja določiti na podlagi njihove fizične zmogljivosti in ne na podlagi starosti**. Pri tem bi kazalo preveriti, ali je delo potrebno prilagoditi delavcu.
- **V določenih okoliščinah** se lahko poveča tveganje zaradi nekaterih sprememb, ki so povezane s starostjo.
- **K tveganju za poškodbo odločilno prispeva poklic in ne starost**.
- Upoštevati bi bilo potrebno, da so pri starejših delavcih prisotni drugačni vzroki za **stres v zvezi z delom** kot pri mlajših delavcih.
- Fizično in duševno zdravje delavcev, ki **delajo v dobrih delovnih razmerah**, je boljše kot pri brezposelnih.
- Čeprav ni enotnih dokazov, da imajo starejši delavci pogostejše težave zaradi **izmenskega dela**, potrebujejo tisti, ki se spopadajo s težavami, posebno podporo ali možnost, da ne delajo v izmenah.
- Starejši delavci lahko zaradi **izkušenj** povečujejo svojo učinkovitost na delovnem mestu in se spopadajo z izzivi, povezanimi s starostjo.
- Številne s starostjo povezane spremembe in zdravstvene težave, kot so spremembe sluha in vida ali kronične bolezni, je na splošno mogoče **rešiti s preprostimi pripomočki ali prilagoditvami dela**.
- **Ukrepi, s katerimi postane delo za starejše delavce manj zahtevno, pogosto ugodno vplivajo na vse delavce**.

Podpiranje vzdržnega dela

Za izboljšanje delovnih razmer za vse in zmanjšanje škodljivih vplivov na varnost in zdravje je pomemben celosten pristop v povezavi z „vzdržnim delom“ in „vseživljenjskim pristopom“. V tem poročilu so obravnavani različni modeli vzdržnega dela, ki dokazujejo njegovo večplastno naravo. Prikazujejo zapletene in med seboj povezane dejavnike, ki lahko vplivajo

¹ Eurofound (2012), poročilo „Employment trends and policies for older workers in the recession“ (Smernice razvoja in politike zaposlovanja starejših delavcev v recesiji).

na delovno sposobnost posameznikov in vzdržnost dela. Na vključenost starejših delavcev v trg dela vplivajo tudi med seboj povezani dejavniki, kot so motivacija in možnosti za učenje ter širši družbeno-politični in institucionalni dejavniki, kot so porazdelitev dohodka ter pokojninski in davčni sistemi.

Po podatkih Evropske raziskave o delovnih razmerah velik del delavcev navaja izpostavljenost težkim delovnim razmeram, kar lahko vodi v predčasno upokojevanje².

Z vidika varnosti in zdravja pri delu sestavljata vzdržno delo dva glavna elementa, ki sta zajeta v evropskem pravnem okviru na področju varnosti in zdravja pri delu:

- 1. splošni ukrepi za obvladovanje** tveganj za vse delavce, s katerimi se skozi celotno delovno dobo preprečuje, da bi delo škodovalo fizičnemu ali duševnemu zdravju;
- 2. posebni ukrepi** za zaščito zlasti ranljivih skupin ali posameznikov s sprejetjem ustreznih dodatnih ukrepov.

Ukrepi s področja varnosti in zdravja pri delu, usmerjeni v zagotavljanje vzdržnega dela

Ključni ukrepi za izboljšanje strategij za preprečevanje tveganj pri vseh, še zlasti pa pri starejših delavcih, so:

- celosten pristop k obvladovanju staranja bi moral vključevati ukrepe s področja varnosti in zdravja pri delu, promocije zdravja na delovnem mestu in ravnanja s človeškimi viri;
- z oceno tveganja, ki upošteva pravila varnega in zdravju neškodljivega dela ter metode upravljanja starejših, je mogoče določiti ukrepe za preprečevanje tveganj za vse delavce, pa tudi za posebne skupine ali posameznike;
- pogosto je mogoče z zelo preprostimi ergonomskimi prilagoditvami ali prilagoditvami delovnega mesta/opreme zmanjšati zahtevnost dela za vse delavce; posebnim skupinam delavcev ali posameznikom pa je mogoče posebej ergonomsko prilagoditi delovno mesto/opremo;
- ukrepi za promocijo zdravja na delovnem mestu bi morali biti prilagojeni starosti in spolu;
- ustrezne prilagoditve delovnega časa so zlasti pomembne za starejše delavce, ki imajo zdravstvene težave ali negujejo odvisne družinske člane, pri čemer je pomembna tudi socialna politika;
- znanje in spretnosti je treba nadgrajevati z usposabljanji, prilagojenimi različnim starostnim skupinam;
- vseživljenjski pristop vključuje tudi spodbujanje „zdravih šol“ in izobraževanje o tem, kako prepoznati tveganje za varnost in zdravje pri delu; preprečevanje poškodb in slabega zdravstvenega stanja pri mlajših delavcih pa je ključno za zagotovitev vzdržnega dela;
- rehabilitacija bi morala biti usmerjena v ohranitev zaposlitve, bistveno pa je interdisciplinarno zgodnje ukrepanje;
- na delovnem mestu je treba upoštevati vprašanja, povezana s spolom in starostjo;
- upoštevanje posebnih okoliščin pri pristopu, prilagojenem posamezni gospodarski panogi ali delovnemu mestu; številni ukrepi za zmanjšanje delovne obremenitve starejših delavcev v posamezni gospodarski dejavnosti lahko koristijo vsem delavcem v tej dejavnosti.

Podpiranje sistemov s področja varnosti in zdravja pri delu, usmerjenih v spodbujanje vzdržnega dela

Za spodbujanje vzdržnega dela so potrebni ustrezni učinkoviti sistemi varnosti in zdravja pri delu. To vključuje pravne in izvršilne ukrepe, storitve za podjetja in organizacije, kot so službe medicine dela, pobude, ozaveščanje in kampanje, znanje in rešitve, mreženje za izmenjavo dobre prakse ter sodelovanje med delodajalci in delavci. Inšpektorat za delo si lahko z vključitvijo različnih ukrepov v svojo strategijo in prakso zagotovi ustrezna orodja in strokovno znanje, ki mu omogoča, da pri izvajanju svojih naloge upošteva raznovrstnost delovne sile.

V tem poročilu so obravnavane tudi sedanje ovire za vzdržno delo, kot so, na primer, da imajo delavci v majhnih podjetjih in začasni delavci pogosto omejen dostop do služb medicine dela, zdravstvenega nadzora in rehabilitacije. To bi bilo potrebno odpraviti, saj je tak dostop ključen za spodbujanje psihofizičnega dobrega počutja delavcev in s tem podaljšanje poklicnega življenja.

Pomen celovite politike

Zaradi zapletenega vzajemnega delovanja različnih dejavnikov na delovnem mestu in izven njega je celovita politika, ki upošteva vse vplive, ključna pri podpiranju delavcev skozi celotno poklicno življenje, tudi v primeru, ko je predčasna upokojitev neizogibna. Med seboj morajo sodelovati zlasti službe za varnost in zdravje pri delu, zavodi za zaposlovanje, izobraževalne ustanove, javne zdravstvene službe in službe za socialno varnost.

Vrzeli v raziskavi

Na vzdržnost dela bi lahko znatno vplivalo boljše upravljanje varnosti in zdravja pri delu, s čimer bi zmanjšali tveganja in olajšali delo za vse delavce, zlasti za starejše. Čeprav so bili s starostjo povezane spremembe, vplivi dela in načini za zmanjšanje vplivov že opredeljeni, si je potrebno prizadevati za učinkovitost ukrepov na področju varnosti in zdravja pri delu ter zagotovitev vzdržnega dela za vse, zlasti pri zahtevnih delih. Da bi delavci ostali zdravi vse do upokojitve, je potrebno nadaljnje raziskovanje tega področja in posledic podaljševanja poklicnega življenja.

Dodatne informacije

Poročilo je v angleščini na voljo na spletni strani EU-OSHA: <https://osha.europa.eu/sl/tools-and-publications/publications/safer-and-healthier-work-any-age-ageing-workforce-implications/view>

Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije, 2017

© Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu, 2017

Reprodukcija je dovoljena z navedbo vira.

² Eurofound (2015), Prve ugotovitve: Šesta evropska raziskava o delovnih razmerah.

